

For dem, der mistede livet

2. verdenskrig: De grænsegendarmere, der mistede livet under 2. verdenskrig, bliver mindet hvert år ved mindehøjtideligheder i Sønderjylland, hvor SKAT og Dansk Told & Skatteforbund deltager. Læs her om historien bag.

Når vi den 9. april og den 5. maj læser eller hører i medierne om mindehøjtideligheder og kransnedlæggelser i anledning af besættelsen i 1940 og befrielsen i 1945, er det nok de færreste medarbejdere i det nye SKAT, der forbinder disse begivenheder med en særlig arv, vi har modtaget gennem forvaltningsfusionerne i tidens løb.

Normalt forbinder vi heller ikke vores tjenesteudøvelse med en risiko for at miste livet, men i 1940, 1944 og 1945 mistede nogle af vore kolleger livet på grund af deres ansættelse i statens tjeneste.

På besættelsesmorgen den 9. april 1940 blev tre overgendarmere skudt af civilklædte tyskere ved jernbaneviadukten i Padborg, og chefen for grænsegendarmene blev dræbt i Gråsten den 26. maj 1944 i ildkamp med tysk politi og militær. Deportationen den 5. oktober 1944 af internerede gendarmere i Frøslevlejren til koncentrationslejren Neuengamme i Tyskland og senere videre til andre lejre fik tragiske konsekvenser. 41 af dem mistede livet.

Hvert år mindes vore tidligere kolleger ved en række højtideligheder i Sønderjylland. Vi gør det for at bevare mindet om dem, der mistede livet og i respekt for de pårørende, der fortsat må bære tabet.

9. april ved jernbaneviadukten i Padborg

Omkring klokken fire på besættelsesmorgen den 9. april 1940 blev overgendarmene A.S. Albertsen, J.P. Birk og A.A. Hansen under bevogtningstjeneste ved jernbaneviadukten i Padborg skudt ned af tre civilklædte tyske agenter fra Regiment Brandenburg.

Tyskerne var som "fortrop" for besættelsesstyrken sendt over grænsen for at forhindre, at vigtige broer, veje og jernbaner skulle blive ødelagt af det danske militær. Ved jernbaneviadukten i Padborg stødte de tre tyske agenter på gendarmene. Gendarmene spurgte, hvad de skulle her. Der blev svaret på tysk, at de skulle til banegården, hvorefter tyskerne trak deres pistoler og skød gendarmene på kort afstand. Overgendarm Birk var død på stedet, mens de to andre sårede døde senere.

Tyskerne har angiveligt troet, at gendarmene var i færd med at forberede sprængning af viadukten. Dette var dog ikke tilfældet, idet regeringen den 8. april havde givet Grænsegendarmetiet ordre til ikke at skyde eller indlade

Af Finn Laustrup
Tidligere regionschef i Sønderborg
jogf@stofanet.dk

Foto: FREE PRESS/Claus Thorsted

sig i kamp, hvis tyskerne overskred grænsen.

Ved jernbaniadiukten i Padborg er der rejst en mindesten for de tre gendarmere, og hvert år den 9. april er der en højtidelighed og kranse- nedlæggelser ved mindestenen. Ved mindehøj- tideligheden i år nedlagde toldchef Thorkild A. Daugaard krans på Skatteministeriets vegne og Poul Erik Petersen krans fra Dansk Told & Skatteforbund. Endvidere var der fanevagt og krans fra Grænsegendarmernes Fanekomman- do. Tidligere inspektør i ToldSkat, Thorvald Larsen, lagde krans fra Historisk Forening for Vis Herred. De fremmødte sluttede tradition- en tro højtideligheden med at synge: "Altid frejdig, når du går".

26. maj ved mindemuren ved Gråsten Slot

Oberst Svend Bartholin Paludan-Müller, chef for Grænsegendarmeriet, faldt den 26. maj 1944 i ildkamp med tyskerne. Fra sin tjeneste- bolig ved Gråsten Slot kæmpede han heroisk mod den tyske overmagt og tog flere tyskere med sig i døden.

Obersten havde både før og under besættel- sen markante meninger om tyskerne, og tysker- ne havde også obersten mistænkt for illegalt at modarbejde besættelsesmagten. Da tyskerne den 26. maj 1944 ville arrestere obersten, var det helt i overensstemmelse med hans overbe- visning og handlinger, at han modsatte sig ar- restationen og dermed betalte den ultimative pris.

Ved Gråsten Slot er der rejst en mindemur for obersten, og hvert år nedlægges krans. SKAT repræsenterer Skatteministeriet. End- videre er Dansk Told & Skatteforbund, Græn- segendarmernes Fanekommando og 4. maj-ko- mitéen i Gråsten repræsenteret.

5. oktober i Frøslevlejren ved mindemuren

Der holdes en mindehøjtidelighed i anledning af, at tyskerne startede deportationerne fra Frøslevlejren af de internerede gendarmere. Den 5. oktober 1944 blev 141 gendarmere (i alt 291 var interneret) udtaget til deportation til kon- centrationslejren Neuengamme. Inden det i marts 1945 lykkedes at få de sidste gendarmere hjem var 35 omkommet, en savnedes, to døde før befrielsen og tre døde senere som følge af opholdet dernede. I alt 41 grænsegendarmere

Fanevagten med tidligere grænsebetjent Helge Blichert Petersen som fanebærer.

Til højre for fanebæreren artiklens forfatter Finn Lautrup flankeret af tidligere regions- chef Martin Frimand.

Fotos: FREE PRESS/Claus Thorsted

mistede livet som følge af deportationen, og mange af de overlevende fik varige men af opholdet i lejrene.

Ved mindemuren nedlægges kranse. SKAT repræsenterer Skatteministeriet. Endvidere er Dansk Told & Skatteforbund og Grænsegendarmernes Fanekommando repræsenteret.

Grænsegendarmeriets opgaver

I årene omkring anden verdenskrig var Grænsegendarmeriet et militært organiseret og bevæbnet korps, der sammen med toldvæsenet havde til opgave at kontrollere varetrafikken i området ved den dansk-tyske grænse i Sønderjylland. I samarbejde med politiet deltog korpsset endvidere i paskontrollen og i opgaven med at opretholde ro og orden ved grænsen.

Grænsegendarmeriet hørte dengang organisatorisk til Departementet for Told- og Forbrugsafgifter under Finansministeriet.

Grænsegendarmernes Fanekommando

Grænsegendarmeriet blev nedlagt i 1952 og personalet overført til Toldgrænsekorpsset.

Gendarmeriets faner blev afgivet til museet på Sønderborg Slot, men efter ønske fra

mange af de gamle grænsegendarmere blev der i 1969 med tilladelse af bl.a. den daværende tolddirektør J.V. Henriksen, oprettet en fanekommando. Fanekommandoets opgave var at deltage i de forskellige mindehøjtideligheder og stille som fanevagt ved tidligere gendarmers bære, hvis dette var ønsket af de pårørende. En af de oprindelige faner fra Grænsegendarmeriet blev udlånt af Sønderborg Slot til fanekommandoet, og nuværende fanebærer er tidligere grænsebetjent Helge Blichert Petersen fra Sønderborg.

For god ordens skyld skal bemærkes, at denne artikel ikke er skrevet ud fra en historisk synsvinkel, men alene for at gøre medarbejderne i SKAT opmærksom på, at vi har en historisk arv, som vi fortsat skal værne om.

For den historieinteresserede findes der et omfattende litteraturmateriale, der nærmere beskriver de nævnte hændelser, men ved at læse bogen: "Ingen kender dagen" (af Lars Bjørneboe, Nationalmuseet 1970) får man et fint indblik i Grænsegendarmeriets historie fra 1920 til 1945. Bogen kan lånes på biblioteket. I "Dansk Toldhistorie, bind IV 1914-1945" (Toldhistorisk Selskab 1990) findes ligeledes godt læsestof om Grænsegendarmeriet.

Mindemuren i Frøslevlejren.

Mindemuren for Paludan-Müller.

Foto: FREE PRESS/Carla Thorsted